
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY
CULTURE AND CIVILIZATION

EFRASİYAP GEMALMAZ HOCA İÇİN

For Professor Efrasiyap Gemalmaz

Erdoğan ERBAY*

Geliş Tarihi/Received	Kabul Tarihi/Accepted	Yayın Tarihi/Published	Tür/ Type
26.10.2022	28.10.2022	29.10.2022	Anı/Deneme
Atf/Citation: Erbay, Erdoğan (2022) "Efrasiyap Gemalmaz Hoca İçin", <i>Culture and Civilization</i> , 1 (3), 78-82.			

Bir milletin varlığından dünya durdukça bahsedilecekse, her zaman selef-halef arasında köprü vazifesi gören taşıyıcılara ihtiyaç duyulur. Kendi yaşadıkları ândan aldıklarını eksiltmedikleri gibi, sonraki neslin ânına aktarıp mayalarken daha da zenginleştirerek yarının belleğine emanet eden ustalar vardır. Bunlar, devirlere ve dönemlere ruh katan, bedeni daima diri ve ayakta tutabilmek adına, bıkip usanmadan sinir uçlarıyla oynayan sarsıcı şahsiyetlerdir. Bu yüzdendir ki, dünü, bugünü ve geleceği ile asrının ruhudur, Efrasiyap Hoca. Ailesinden devraldıkları, gelenekli bir milletin mirasıdır. Madde ile manayı kuşatan bu miras, iyiyi, güzeli ve faydalıyı şuur haline getirirken, sosyal hayatın temel dinamiklerini de ferdin öz benliğine nakşeder. Efrasiyap Hoca'nın temsil ettiği yirminci asır, insanlık adına yüz karası hadiselerin vuku bulduğu asırdır. Sosyal, siyasî ve tarihî sahadaki gelişmeler eşliğinde insanlığa dayatılan zorunlu yönlendirmelere inat, şikâyete başvurmadan eksikleri dillendiren, her şeye rağmen insan kalma ihtiyar ve iradesini gösterebilmişler listesinin baş tarafına Gemalmaz adı yazılmalıdır. Yazılmalıdır ki, temsil kabiliyet ve imkânına sahip insanların gittikçe azaldığı zaman dilimlerinde millet, kılavuzsuz kalmasın.

Zaman zaman malumun ilâma ihtiyacı vardır. Zira, hakikat olsa da, ender rastladığımız bir hadisedir. Bu hakikat, Efrasiyap Hoca'nın içine doğduğu aileye dairdir. Zira, ailesi münevver, dolayısıyla aileden münevver. Bu yüzdendir ki, insan, ailesi ve çevresiyle büyür, kazanır, gelişir, değişir ve nihayet, şahsî ve içtimaî terakkiye rehberlik makamına erişir. İnsanoğlu için esas olan herhangi bir şeyin, uygulamada nasıl değişerek dönüştüğüne en güzel delil, Afrasiyab ismidir. Aziz bir babanın oğluna isim koyarken gösterdiği davranış, evladının ve tarihin farkında olan bir babanın, şuur düzeyine işaretir. Aslı Afrasiyap iken, hayatın tabii akışına uygun hâle getirilerek Efrasiyap şeklinde söylenir olmuş. Evladının ismini koyarken fevkalade şuurlu, tamamen farkında tavır sergileyen babanın, ismi vermektaki niyetiyle, gündelik hayattaki tatbiki, birbirini teyit etmemiştir, ne yazık ki.. Afrasiyap, Efrasiyap'a dönüştürülmüş. Öyle kullanılmaya da devam etmiştir. Mitolojik bir kahramanın ismini taşıyor olmak ve ismin taşıdığı sıfatlarla mücehhez bulunmak harikulâde bir imtiyazdır. Zira, Efrasiyap Hoca'nın hünnerleri saymakla tükenmez.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum/TÜRKİYE, eerbay@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5541- 0248

Dahası o, hezarfen insanlardan birisidir hükmüne mâ-sadak, kelâmın mana ve muhtevası mübalağaya kaçmış olmaz, asla.

İttifakla kabul ve tasdiktir ki, Efrasiyap Hoca'nın ilimde rüsûh sahibi olup ehliyete urucunda, yetiştigi iklimin son derece büyük bir tesiri vardır. Hususiyle, validesi hanımefendi dehayı besler, daima. Öyle ki, Ankara'da üniversite talebesi Efrasiyap'a Osmanlı elifbasiyle mektuplar yazmaktadır. Validenin bu tavrı, her çocuğun ve her neslin, anne-baba terbiyesiyle birlikte, hatta daha fazla bir tesirle, idrâk ettikleri devir ve şartların şekillendirdiği şahsiyetle hayata devam edecekleri meselesinin farkında olmasının yansımasıdır. Sadece bu bile, annenin yapıcı bir kültürü âna taşıyan köprü vazifesi gördüğünü ispata kâfîdir. Mektuplara aynı elifbayla cevap yazan Efrasiyap'ın kendi varlığını ortaya koyuş şekli, bu noktadan itibaren talim ve terbiyesinin nasıl bir esasa istinat edeceğinin de göstergesidir.

Efrasiyap Hoca ile karşılaşmamız, iki ayrı derse ve döneme mahsustur. Tahsil hayatımızın, Efrasiyap Hoca'nın teşrifıyla şereflenen ilk dönemi, Türkiye Türkçesi dersidir. Türkiye'de ilk ve sadece Efrasiyap Hoca'nın okuttuğu, talebeler arasında 'oklama' tabir olunan dersi, Anadolu'nun çocuklarına aydınlık taşıyor, hayatlarına dâhil oluyordu. Bu dâhil oluş, dünyaları aydınlatan bir pencerenin açılmasına sebep teşkiliyle birlikte, istikbalimize ziyadesiyle tesir ediyordu.

Mekân, kadim Edebiyat Fakültesi... 6 nolu salon... Sağ elinde, dönemin modasına mütenasip siyah James Bond çantası... Son derece şık ve zarif bir insan göründü kapıda. Daha sonraları masaya dönüştürülen ve artık sadece oturmaya yarayan, fakat o zaman kürsü tabir edilen alana yöneldi. Fevkalâde düzgün ve tok bir ses tonuyla konuşmaya başladı. Bir taraftan çantasını açıyor, bir taraftan da 'çocuklar, size oklamayı öğretmeye geldim' nidaları yükseliyordu. Nida dediğime şaşırmanız, zira, Efrasiyap Hoca'nın tabii konuşma sesi dahi sekiz oktavlık bir derinliğe sahiptir. Bu esnada, meşhur çantasını açtı. Çantadan, talebe adedince ok çıkardı. Evet, şimdi avcı da av da hazırды.

Kınından çıkan silah, vazifesini ifa etmeden kınına geri dönmeli.. Tabii ki, oklar atılacak, ok isabet etmesin diye de kaçılacak.. Takdir haddimize değil, ancak olağanüstü zekânın parlattığı, bu zekânın mahsulü hicvi gündelik hayatının bir parçası olarak taşıyan Efrasiyap Hoca, bu kaçışa mani olabilmenin yolunu hatta yollarını muhakkak hesaba katmıştır. Nasıl mı? Okları çerçevelemek için, okların önüne ve arkasına, cümlelerin siyak u sibakına bir de 'parantez' atıyordu ki, hiç kimse oklardan kurtuluşa yeltenivermesin, bilerek veya bilmeyerek. Başlangıçta zor ve üstesinden gelinemez zannedilen faaliyetlerin, say ü gayretle zaman içinde nasıl çözüldüğüne şahadet, herkesin yaşadığı bir histir. Elbette, bu his, bizim için de farklı değildi. Mehmet Akif merhumun öğrettiği 'Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter!' kaidesi uyarınca, ter dökmenin zamanı idi, artık. Dilin aynı zamanda matematiğe ve mantığa dayalı felsefi bir alan kapladığı hakikatini yakinen idrake başlıyorduk. İlk karşılaştığımızda hissettiğimiz korku ve endişe, kalıcı tesir göstermediği gibi, çok kısa bir müddetin ardından, vukuf kesp etmenin hazzı sayesinde doyumsuz bir zevke dönüşüyordu, her geçen gün.

Efrasiyap Hoca ile ikinci karşılaşmamız, Eski Türkçe dersi vesilesiyledir. Bu dönem, dil ve edebiyat zevkinin, ebedî ruh diriliği ile kalbimize ve zihnimize nakşedildiği dönemdir. Efrasiyap Hoca, ilk derslerde kendi elleriyle hazırlayıp teksir ettirdiği metinleri okutur, onlardan müstefit olmaya gayret gösterirdik. Zaman içerisinde, merhum Muharrem Ergin Hoca'nın Orhun Abideleri adlı eserini, ders kitabı olarak takibe başladık. Tahmini zor olmasa gerekir ki, Tarih dersleri çerçevesinde yıllarca duyduğumuz, Türk devlet geleneğinin ilk

sırasında yer alan ataların diline vukuf kesp etmek, dolayısıyla kültür ve medeniyet dünyasına daha yakından bakma imkânı yakalamak, tarifsiz bir bahtıyarlığı da yaşatıyordu.

Efrasiyap Hoca, vakûr ve Palandöken duruşlu bir insandır. Bu adın, bütün hey'et ve heybetiyle varlığını ortaya koyarken sezdirdiği ilk his, tek başına ve dimdik ayakta kalmak için, dünyada hiç kimseye yaslanmayan, tabii ki, dünyalık herhangi bir şeye de meyli ve merakı bulunmayan bir şahsiyet oluşudur. Elbette, Hoca, methedilmeyi sonuna kadar hak eder. Hani, Erzurum türküsünde 'Nasıl methedeyim sevdiğim seni' der ya! Onu biraz değiştirip 'Nasıl methedeyim Gemalmaz Hoca' şekline çevirsem, türkünün mısralarında sayılan Türk ve İslâm beldelerinin tamamını ihtiva eden coğrafyanın methi dahi az gelir. Gemalmaz Hoca'nın 'Böyle bir talebi olur mu' dersiniz, cevabı mutlak surette 'hayır' olur. Böyle bir talebe hacet yok, zira, methetme fiilinin tecessüm etmiş hâlidir, Efrasiyap Hoca. Aslında, methetme mebnî değilse de, hatırımızda ve hatıralarımızda çoğaltıp adına bembeyaz satırlar tertibine gayret gösterdiğimiz güzel bir insanı tarife, ne kalemimizde kuvvet ne kelâmımızda yeterlik bulunmaz. Bu iktidardan mahrumiyetin, söyleyeceklerimizin noksanına işaret teşkili bir yana, Efrasiyap Hoca'nın şahsiyet ve kıymetinin gelecek nesil tarafından anlaşılıp kavranmasına engel bir söylemin vuku bulması endişesinin doğuracağı ıstırap, ruhumda onulmaz sızılar bırakacaktır. Kalemimdeki ve kelâmımdaki bu eksikliği asgarîye tenzil içindir ki, Gemalmaz Hoca'yı nesrin güzel ve uzun cümlelerinden alıp şiir dilinin esrarengiz dünyasına taşımak, şiiri vesile kılıp hakikatın tezahürüne imkân sağlamak, maksadın husulüne muvafık daha mühim bir adım olacaktır.

Kalem inler yazmaz ey koca çınar
Gezer dilde destan Gemalmaz adın
Sözün gökte âvâz kandildir yanar
Dünden güne taşar Gemalmaz adın

Mazi usul akar sır kervan katar
Teni cana satar âna ruh katar
Sülüs hatta yatar sabaya çatar
Beste beste yaşar Gemalmaz adın

Bir yerde ve bir yerden hayatımıza dâhil olanlar, yarın adına atacağımız adımlara ne ölçüde tesir ederler? Bu sorunun cevabını önceden kestirmek ihtimâl dışıdır. Karşılaşmak, takdirin tecellisidir muhakkak! Zira, hayatımıza dâhil öyle insanlar var ki, hayatlarını istikbâlimize ışık tutmak için, her şeyi bir araya toplar, uygun bir ân ve zamanı beklerler. Bu bilge insanlar, susamış topraklara can suyu taşıyan dopdolu bulutlara benzerler. Damlalarını sele dönüştürmeden, sabır ve metanetle su bekleyen her şey üzerine aynı cömertlikle boşaltırlar. Bu hareketle onların yüklerini hafiflettiklerini zannedersiniz, fakat heyhat... Karşılarında duranların ne kadar şeye ihtiyaç duyduklarını müşahede ettikçe, çileleri artar, kederleri ruhlarına akar... Hal çaresi için, her gün bir önceki günden daha ziyade gayretlerini kuvvetlendirip ümit taşırlar, haleflerine...

İşte, Efrasiyap Hoca, tarife çalıştığımız bilgilerden birisidir. Onu hayatınızı tahvile davete başladığımızda, mikrokosmosla makrokosmosun hem nitelik hem de nicelik yönünden çok farklı iki âleme işaret eden kavramlar olduğunu vuzuha kavuşturup şuura erdirirsiniz. O anda, istiabınızın haddini de hududunu da ayan beyan bellersiniz. Öyle bir çağlayan ki, aktıkça hızı değişen ve debisi artan, merak ve hayranlıkla tarassuda mecbur kalacağınız bir büyük coşkunluk ve kaynayışı zevkle temaşaya koyulursunuz. Akışın sesi ile güneş ışığında

ışık huzmelerine mütehavvil su taneciklerinin, ilmin aydınlatıcı ışığını ve serinletici ferahlığını zihnimize ve kalbinize taşıma gayretlerine binlerce kez şükredersiniz.

Talip ettiğiniz herhangi bir malumatın, uçsuz bucaksızlığını Efrasiyap Hoca kelâma girişince idrake erersiniz. İlmin ve âlimin umman sıfatına neden lâayık görüldüğü hakikatini, âlimin yanı başında derin bir mahcubiyet duyarak öğrenir, bomboş varlığımızdan dolayı tenhalığa mahkûm olursunuz. Bu sebebe binaendir ki, Efrasiyap Hoca, daha önce söylediğim hezarfen sıfatını, efradını cami aşıyarını mani bir kesinlikle uhdesinde taşımaktadır. Zikrettiğimiz sıfatlardan çok daha fazlasını hâiz Efrasiyap Hoca'yı, had nâ-şinaslıkla tasvire çalıştığımız cümleler, mübalağaya hamledilmesin. Binaenaleyh, öğrettikleri, kazandırdığı ilmî terbiye, taşıdığı değerler yükü, satırlarımızda ifadeye bürünen kelime ve cümlelere ihtiyaç duymayacağının ispatıdır.

Efrasiyap Hoca, yeryüzünde beşeriyeti merkeze alan, inşa ve ibdaı Türk milletinin gayreti ile gerçekleşen bir medeniyetin, iyilik ve güzellik adına ortaya koyduğu tüm erdemleri, bir vasıf olarak ruhunda taşıyan, eşine az rastlanan emsalsiz insanlardandır. Zira, hem tarihin hem de coğrafyanın zarurî kıldığı, doğu ve batı arasında sıkışıp kalmışlık halet-i ruhiyesini terkibe ulaştırmış, yirminci asrı anlamlandırmış, ancak çoğu insanın yaptığı, yirminci asrın varlığını muhayyel bir dünya gibi uzaktan seyredenlerden olmamıştır. Her bilge insanın vazife addettiği rehberliği, yüksünmeden yerine getirmiştir. Rehberlik esnasında, büyük küçük, okumuş okumamış, makam sahibi olsun olmasın, hiçbir ayırım yapmamıştır. Efrasiyap Hoca'nın, fakülte kapısından içeri girdiğini, kendisini görmesene bile, sesinden bilirdiniz. O kadar insan ki, günümüzde insanların birbirinden esirgediği selamı; büyük küçük, hoca, öğrenci veya çalışan farkı gözetmeksizin bezl ederdi. Aileden devşirdiği samimi, ahlâkî ve insanî değerler, Efrasiyap Hoca'nın, dünya ve üzerindekiyle bir hesap içine girmeyeceği hususunda rehberlik etmiştir.

Kanaatim odur ki, genel zamanın işleyiş hızıyla Efrasiyap Hoca'ya ait ânın işleyişi çok farklıdır. Zaman, daima yavaş ve kendi ritmik ahengi içerisinde tabii bir akışa teslim olurken, Efrasiyap Hoca'nın ânları, geniş zaman dilimlerini de ihataya kadir bir kudretle vakti de peşinden koştururdu. Çünkü, âna yükledikleri, dışarıdan bakanda, bir âlimin ara vermeden tesis eylediği, parça parça ama sonsuz âlem adacıkları hissi uyandırır. İşte, bu durumda anlarsınız ki, ilimde rüsûh sahibi indinde zaman, fevkalade bir derinlik ve genişliğe sahiptir. O âna kadar tasavvura güç yetiremediğiniz bir istiabın nihayetsizliği, hayretle şaşkınlığa kapaklanır.

Bilmenin, insanı sun'î hareketlerden nasıl uzak tuttuğunu, insana nasıl emniyet bahşettiğini, aynı zamanda, ilmin insana nasıl huzur taşıdığını Efrasiyap Hoca'nın şahsındaki tezahürüne şahadet, anda veya sonra atacağımız adımlar için, paha biçilmez muharrik güç olur. Âlimin imtiyazı, sahip olduğu ilme müstenittir. Bu imtiyaz, âlimi, kuru ve kaba ağırlıklardan berî kılar. Varlık alanına katkısı bulunmayan fazlalıkların bertaraf kılınmasını, ilminin lâzım-ı gayr-i müfârikı sıfatıyla hakikate erdiren Efrasiyap Hoca, tevazu kelimesinin muhtevasına sığan ne kadar haslet varsa, hasletlerin kazanılması hadisesini halletmiş kâmil insanlar zümresine dâhildir. Bulunduğu konuma ve bildiklerine yaslanarak hayat sürmez. Konumunun ve bildiklerinin insanlara sağladığı faydayla kıymet kazandığını, gündelik hayata tatbikle gösteren Gemalmaz Hoca, bilme erdemini de, yaşayarak göstermiştir. Bildiğini bilen varlığı, bilmeyenin bahtıyarlığının anahtarıdır. Bilmek, mesuliyettir. Efrasiyap Hoca, mesuliyetinin ağırlığını hissedip gereğini yerine getirenlerden olmuştur.

Böyle bir yazıda, bildiği her şeyi söylemek mi münasıptır? Bir kısmını dile getirip bir kısmını saklamak mı? Yoksa satıra dökülenler, maksadın husulüne kâfi midir? Suallerin

cevaplarını bilmiyorum. Lâkin, sözü de bir ahenge bağlamak lâzım. Satırların bir kıymeti varsa, bu kıymet, Efrasiyap Hoca'ya aittir. Zira, ecdadın terbiye mirası kitabesindeki hüküm şöyledir: Kelâmın kıymeti, kalem sahibinden değil, kelâma vesile olandandır. Kalemimize kelâmın kapılarını aralayan; imanına, irfanına, ihlasına ve iyiliğine tereddütsüz şehadete âmâde bulunduğumuz, Efrasiyap Gemalmaz Hoca'nın varlığına sonsuz şükürler olsun. Kuluz, hata ederiz. İnsanız, kusur işleriz. Lâkin, şahsiyet ve vakarıyla büyüklüğü yaşamış büyüklerimizin gölgesine sığınır, aman dileriz. Efrasiyap Hocam, cümlelerim zat-ı alinizin kudret ve kıymetini anlatmaya lâyıık değildir, elbet. Yazı, serapa had nâ-şinasın cür'eti, fakat kadirşinasın kusurlarıyla doludur. İtirafa mecburum: Samimiyetim, maruzatımdır. Kabul buyurunuz, efendim.

Cevherin ma'nâdır âdem kevn ü imkân sendedir
Sür safâsın ey Gemalmaz bergüzârın demdedir